

Overheid en vakvernieuwing

Naar aanleiding van mijn artikel ‘Vakvernieuwingsprocessen’ in dit nummer van LTM werd mij gevraagd of ik overheidsbemoeienis met het onderwijs goed vind of slecht, en wat ik denk dat er van de nu opgestarte vakvernieuwing terecht gaat komen. Daarop wil ik hier kort ingaan.

De overheid moet zich bemoeien met het onderwijs dat met belastinggeld betaald wordt. Ook moet ze ervoor zorgen dat de diploma's die door de scholen worden uitgereikt een duidelijke en betrouwbare waarde hebben in de maatschappij. Volgens de Grondwet moet de overheid de ‘deugdelijkheid’ van het onderwijs bewaken. Het parlement moet erop toezien dat de overheid dat goed doet.

Vervolgens kun je heftig van mening verschillen over hoever de bemoeienis van de overheid moet gaan. Ik heb me altijd verbaasd over de inefficiëntie en de kwaliteitsverschillen in het onderwijs in Nederland, in naam van de ‘vrijheid van onderwijs’ die in Nederland zo hoog in het vaandel staat. Dat is een overblijfsel van de schoolstrijd, en het zijn dan ook vooral de confessionele partijen die die vrijheid verdedigen. Maar ook de liberalen kunnen er wat van. In vergelijking met de meeste andere geciviliseerde landen is het onderwijs in Nederland heel autonoom. Sinds de overheid vanaf de jaren zeventig de vorming van grote scholengemeenschappen begon te stimuleren en vooral sinds de invoering van de lumpsumfinanciering in het voortgezet onderwijs in 1995 heeft ze zichzelf buitenspel gezet ten gunste van een dikke schil van schoolbestuurders die vrijwel complete

zeggenschap hebben over de besteding van het belastinggeld dat ze krijgen.

Tegelijkertijd bereikte in de jaren negentig in een soort laatste stuip trekking de overheidsbemoeienis met de basisvorming en de tweede fase havo/vwo een hoogtepunt, om vanaf 2007 weer plaats te maken voor veel meer afstand, onder de leus ‘Geef het onderwijs terug aan de professionals’. Die laatste achttien jaar hebben het talenonderwijs geen goed gedaan. Dat bevestigt mijn idee dat de overheid de vinger stevig aan de pols moet houden, duidelijk steviger dan in de afgelopen achttien jaar. Maar ik moet aan de andere kant wel toegeven: stevige sturing werkt alleen goed uit als er de goede kant op gestuurd wordt.

Ik heb me ook altijd verbaasd over de volkomen vrije leermiddelenmarkt in Nederland. In de meeste buitenlandse oefent de overheid controle uit op de leermiddelen voordat ze toegelaten worden voor gebruik op de openbare scholen. Leermiddelen bepalen immers voor een groot gedeelte wat er in de lessen gebeurt, dus kwaliteitsbewaking van het onderwijs betekent ook kwaliteitsbewaking van de leermiddelen. SLO en Kennisnet publiceren wel over leermiddelen, maar systematische analyses en beoordelingen van alle leermiddelen ontbreken. Het is ook opvallend dat er weinig openbare discussie is tussen docenten waarin praktische ervaringen met en kritische beoordelingen van leer gangen gedeeld worden. Ook in LTM komen leermiddelen weinig ter sprake. Als langjarig lid van de redactie reken ik dat ook mezelf aan.

Nu er eindelijk werk gemaakt wordt van vakvernieuwing voor de talen is het afwachten wat ervan terecht gaat komen. Ik ben sceptisch. De aandacht is voor de moderne vreemde talen – in elk geval

tot dusver – sterk geconcentreerd op de nieuwe vakinhouden, waar veel van verwacht wordt maar die vooralsnog weinig concreet gemaakt worden. Er wordt veel gerept van intercultureel bewustzijn en taalbewustzijn. Maar het blijft onduidelijk welke onderwerpen dan concreet aangeboden moeten worden en wat de leerlingen daarvan moeten weten. Zonder concrete kennis kan er weinig bewustzijn ontstaan. Vroeger werd gesproken van kennis van land en volk, *Landeskunde*, *civilisation of the English-speaking world* als belangrijk vakonderdeel, maar omdat dat nooit gespecificeerd werd bleef dat in de praktijk marginaal. Ook voor taalkundige onderwerpen geldt dat. Als die onderwerpen niet voor de verschillende schooltypes gespecificeerd worden en niet getoetst worden, blijft dat zo. In samenwerking met het College voor Toetsen en Examens worden momenteel syllabi bij de centrale examens uitgewerkt en er komen handreikingen van SLO bij de schoolexamens; dat lijken geschikte plekken voor een nadere specificatie van de onderwerpen voor intercultureel bewustzijn en taalbewustzijn.

Intussen raakt de kern van het vreemdetalenonderwijs op de achtergrond: de taalvaardigheidsdidactiek. Het vreemdetalenonderwijs noemt zich sinds eind jaren tachtig ‘communicatief’, maar de praktijk wordt nog steeds bepaald door schriftelijk oefenen en (te) veel grammatica in de onderbouw. Dit terwijl het maatschappelijk belang van vreemdtalige schrijfvaardigheid zienderogen afneemt door de ontwikkeling van vertaalmachines en AI. Het is nog altijd wachten op werkelijk communicatief vreemdetalenonderwijs met mondelinge communicatie in het middelpunt. ■

Erik Kwakernaak